

KIJK DAAR !

De bruinvis

TEKST FRANK ZANDERINK EN ANNEMIEKE PODT

Mensen zijn dol op walvissen en dolfijnen en reizen over de hele wereld om bultruggen, orka's en andere walvisachtigen te bewonderen. Maar ook in onze eigen wateren kun je walvisachtigen tegenkomen. De meest voorkomende walvisachtige in de zuidelijke Noordzee is de gewone bruinvis (*Phocoena phocoena*). Naast het zien van bruinvissen is het op één locatie zelfs mogelijk om 'live' naar ze te luisteren.

De gewone bruinvis is een van de zes soorten bruinvissen die op de wereld voorkomen. In eerste instantie lijken het dolfijnen, maar bruinvissen onderscheiden zich taxonomisch door een andere tandvorm. Bruinvissen hebben spatelvormige tanden en dolfijnen kegelvormige. De gewone bruinvis is maximaal 1,90 meter lang, waarbij vrouwtjes gemiddeld iets langer zijn dan mannetjes.

HET GEDRAG

Bruinvissen zijn maar kort waar te nemen als ze aan de oppervlakte komen om adem te halen. Meestal maakt een bruinvis een reeks van zo'n vier ademhalingen snel achter elkaar, waarna het dier weer enkele minuten de diepte in duikt. Bruinvissen gebruiken een groot deel van de dag om te foerageren, omdat ze een snelle verbranding hebben. Tijdens het foerageren zie je een bruinvis soms aan de oppervlakte jagen, waarbij het dier kriskras door het water gaat. Het is dan niet te voorspellen waar de bruinvis precies weer boven water komt. Ze jagen ook op vis op grotere diepte en duiken dan voor enkele minuten naar beneden, waarbij ze ongeveer op dezelfde plek weer boven komen. Is een bruinvis op doortocht, dan kun je het dier een stuk in het verlengde van de zwemrichting van de laatste ademhaling verwachten. Bij vlak water kun je bruinvissen ook aan de wateroppervlakte zien rusten, wat in het Engels *logging* wordt genoemd, waarbij het dier enkele seconden met een stukje van de rug en de rugvin aan het oppervlakte dobbert.

Hoewel bruinvissen niet bekendstaan om spectaculaire sprongen, kan soms wel actief gedrag aan de oppervlakte zichtbaar zijn, bijvoorbeeld als ze op hoge snelheid zwemmen en dan tijdens een ademhaling hoger uit het water komen. Dit gedrag wordt *porpoising* genoemd. Daarnaast kan ook de paring boven water worden waargenomen, omdat het mannetje hierbij deels uit het water springt.

DE BRUINVIS IN ONZE WATEREN

Vroeger waren bruinvissen algemene bewoners van de Noordzee. Nadat ze enkele decennia bijna afwezig waren, begonnen de waarnemingen rond de jaren negentig weer toe te nemen. Inmiddels is de bruinvis in onze wateren weer algemeen aanwezig, met hogere aantallen in de winter dan in de zomer.

◀ Moeder-kalfpaar, gefotografeerd in de Oosterschelde.
Foto Frank Zanderink

Langs de Noordzeekust zijn het Marsdiep bij Texel en de pieren van de havens van IJmuiden en Scheveningen goede plekken om bruinvissen te zien, maar de Oosterschelde is waarschijnlijk de beste plek. Niet omdat hier de meeste bruinvissen zwemmen, maar omdat ze jaarrond aanwezig zijn en zich goed laten zien op de zogenoemde bruinvis-*hotspots*, die ook vanaf land geobserveerd kunnen worden. Daarbij zijn de omstandigheden op de Oosterschelde vaak gunstiger dan op de Noordzee. Als het hard waait, worden de golven hoger en zullen de kleine bruinvissen veelal achter deze golven verdwijnen. Het waarnemen van bruinvissen gaat daarom het beste als de lokale windvoorspelling niet meer dan Bft 2 aangeeft.

DE OOSTERSCHELDE

Momenteel zwemmen er naar schatting ruim 50 bruinvissen in de Oosterschelde, gebaseerd op onderzoek van Stichting Rugvin. De dieren worden veelal individueel of in kleine, tijdelijke groepjes waargenomen. De bruinvissen planten zich hier ook voort. In de periode juni-augustus worden de meeste kalfjes geboren.

Hoewel bruinvissen door de gehele Oosterschelde waargenomen kunnen worden, lijken ze een voorkeur te hebben voor bepaalde locaties, zogenoemde hotspots. Deze plekken onderscheiden zich door hun relatieve diepte, vaak zo'n 40-50 meter. De Oosterschelde is verbonden met de Noordzee, waardoor opkomend en afnemend tij op deze plekken voor turbulentie in het water zorgt. Dit veroorzaakt opwellende voedseldeeltjes, wat zoöplankton en andere kleine zeediertjes aantrekt, wat weer vissen aantrekt en daarmee ook de bruinvis.

Van de hotspots in de Oosterschelde steken er twee bovenuit, dat zijn Burghsluis en Zierikzee. Niet alleen door de hoge kans op bruinvissen, maar ook door de goede bereikbaarheid vanaf land. Bij de haven van Burghsluis ga je naar de waterkant en tuur je vanaf de strekdam, of zelfs vanaf het terras van de lokale horeca, en grote kans dat je dan één of meerdere bruinvissen zult zien.

Begeef je je vervolgens naar het oosten, dan kom je bij Zierikzee uit. Als je langs het natuurgebied van Plan Tureluur over de dijk naar het westelijke havenhoofd loopt, kom je bij een goede, zo niet Nederlands beste, locatie om bruinvissen te zien. Ook hier bevindt zich zo'n diepe put. Het havenhoofd biedt een wijd uitzicht over de Oosterschelde en in dit gehele gebied kun je bruinvissen aantreffen.

STUDIO BRUINVIS

De hoge aanwezigheid van bruinvissen bij Zierikzee is de reden geweest om hier Studio Bruinvis te plaatsen, een unieke installatie die het geluid van de bruinvissen opvangt met een hydrofoon aan een boei en dit rechtstreeks naar de kant zendt. Op het havenhoofd staat een informatiezuil die door middel van een druk op de knop een liveverbinding met de boei maakt. Het bruinvisgeluid dat je dan hoort, is voor het menselijke gehoor hoorbaar gemaakt. Het geluid heeft onder water een bereik van vele meters, bruinvissen hoeven dus niet vlakbij de boei te zwemmen om gehoord te worden. Wel moeten ze in de richting van de boei zwemmen.

Zijn de dieren enigszins in de buurt van de boei met hydrofoon dan kun je grofweg twee soorten geluid horen. Een soort bestaat uit een klikkend echolocatiegeluid dat gebruikt wordt om te navigeren en foerageren. Het andere geluid wordt geproduceerd op het moment dat de bruinvis de prooivis gaat pakken. Het moment tussen de echolocatieklikjes wordt dan verkort waarbij de bruinvis wel 500 klikjes per seconde maakt. Hierdoor klinkt het geluid meer als gezoem (*buzz* in het Engels). Op www.rugvin.nl kun je naar eerder opgenomen geluiden luisteren.

INDIVIDUELE HERKENNING

Het is in de Oosterschelde zelfs mogelijk om de dieren individueel te herkennen. Stichting Rugvin heeft een catalogus uitgebracht met foto's van bekende individuen. De catalogus is op de website te downloaden. Ben je in de gelegenheid geweest om goede foto's te maken van een bruinvis in de Oosterschelde, dan zijn we geïnteresseerd in de resultaten voor ons onderzoek.

FRANK ZANDERINK en ANNEMIEKE PODT zijn verbonden aan Stichting Rugvin.

ZOOGDIER DIGITAAL

▼ Gedrag van bruinvissen: een reguliere ademhaling (linksboven), rustende bruinvissen ('logging', rechtsboven), een bruinvis op snelheid ('porpoising', linksonder) en paargedrag (rechtsonder).
Foto's Annemieke Podt

▼ Bruinvis voor de boei met hydrofoon van Studio Bruinvis bij het havenhoofd van Zierikzee.
Foto Annemieke Podt

